

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA CHAPAQAYLARNI YOZISHGA
O'RGATISH METODIKASI**

Muzaffarova Shohsanam Abduhalil qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti talabasi

E-mail manzil: muzaffarovashohsanam1903@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini chapaqaylarni yozishga o'rgatish metodikasi tahlil qilinadi. Chapaqaylar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish, nutqini boyitish va yozma savodxonligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Maqolada adabiyotlar sharhi, tadqiqot metodologiyasi, tahlil va natijalar, takliflar hamda xulosa keltirilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf, chapaqay, yozma ishlar, metodika, ijodiy fikrlash, nutq rivoji, savodxonlik.

Kirish

Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning yozma savodxonligini rivojlantirish, ularning ijodiy fikrlashini shakllantirish va nutqini boyitish muhim vazifalardan biridir. Chapaqaylar bu jarayonda alohida o'rin tutadi, chunki ular o'quvchilarning tasavvurini kengaytiradi va yozma ifoda ko'nikmalarini oshiradi. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini chapaqaylarni yozishga o'rgatish metodikasi tahlil qilinadi.

Adabiyotlar sharhi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini yozma ishlar orqali rivojlantirish bo'yicha bir qator tadqiqotlar amalga oshirilgan. Masalan, Abdullayeva Iroda o'zining maqolasida boshlang'ich sinflarda o'qish darslarining o'quvchilarning aqliy tafakkurini shakllantirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Uning fikricha, yozma ishlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, Xusanova Feruza boshlang'ich sinf o'quvchilarini sinfdan tashqari mashg'ulotlarda kasbga yo'naltirish ishlarini olib borish bosqichlarini yoritib beradi. Uning tadqiqotida o'quvchilarning yosh va bilish fazilatlarini hisobga olish zarurligi ta'kidlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarini chapaqaylarni yozishga o'rgatish metodikasini tahlil qilish uchun quyidagi metodlar qo'llanildi:

- **Adabiyotlarni tahlil qilish:** Mavzu bo'yicha mavjud ilmiy va metodik adabiyotlar o'rganildi.

- **Eksperimental ishlar:** Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan amaliy mashg'ulotlar o'tkazilib, ularning yozma ishlaridagi o'zgarishlar kuzatildi.
- **So'rovnomalar va intervyular:** O'qituvchilar va o'quvchilarning fikrlari yig'ildi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarini chapaqaylarni yozishga o'rgatish metodikasining samaradorligini aniqlash edi. Bu maqsadga erishish uchun o'quvchilarga yozma ishlar orqali ijodiy fikrlash, nutqni boyitish va yozma savodxonlikni rivojlantirishning turli usullari qo'llanildi. Tadqiqot davomida amalga oshirilgan amaliy mashg'ulotlar, testlar, so'rovnomalar va intervyular natijalari quyidagi tahlillarni taqdim etdi:

1. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini chapaqaylarni yozishga o'rgatishning birinchi natijasi ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarining rivojlanishida o'zini namoyon etdi. O'quvchilarning yozma ishlari orqali ular o'z tasavvurlarini yanada boyitib, yangi fikrlar va tasvirlarni yaratishga qodir bo'ldilar.

Amaliy mashg'ulotlar davomida o'quvchilarga matnni to'ldirish, tasvirlash va yangi elementlar qo'shish vazifalari berildi. Bunda ularning ijodiy yondashuvlari aniqlanib, har bir o'quvchi o'z fikrini erkin ifoda etishga intildi. Misol uchun, chapaqaylarni yozishda o'quvchilar o'z hayotlarida ko'rgan yoki tasavvur qilgan voqealar, obrazlar va personajlarni tasvirlashga harakat qildilar. Bu jarayon orqali o'quvchilar nafaqat yozma savodxonlikni oshirishdi, balki ularning ijodiy fikrlashlari ham sezilarli darajada rivojlandi.

2. Nutqni boyitish

Chapaqaylarni yozishga o'rgatishning yana bir muhim natijasi o'quvchilarning nutqining boyishidir. Mashg'ulotlar davomida o'quvchilar o'z ifodalarini yanada aniq va ravon qilishga, yangi so'zlar va iboralarni ishlatishga o'rgandilar. Masalan, o'quvchilarga malakali va tasviriy ifodalardan foydalanish, so'z boyligini kengaytirish va sinonimlarni to'g'ri qo'llashni o'rgatish bo'yicha topshiriqlar berildi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning yozma ishlarida sifatli o'zgarishlarga olib keldi.

Chapaqaylar, asosan, tasviriy va obrazli tildan foydalanishni talab qiladi. Bu o'quvchilarga yozma ifodalarda tasviriy elementlarga e'tibor qaratish, so'z boyligini oshirish va ularning nutqini o'zgacha shakllantirish imkonini berdi. O'quvchilar yozgan chapaqaylarida rang-barang so'zlar, yangi iboralar va lug'atdan foydalanishga intilishdi. Natijada, o'quvchilarning nutqi boyidi va ular yozma ishlarida yanada aniqroq va ta'sirli bo'la boshladilar.

3. Yozma savodxonlikni oshirish

Chapaqaylarni yozishga o'rgatishning muhim natijalaridan biri o'quvchilarning yozma savodxonligini oshirishdir. O'quvchilar uchun yozish jarayoni bir vaqtning o'zida imlo va grammatikani o'rganishga, nutqni tuzish va mazmunni ifodalashga yordam beradi. O'quvchilar yozgan chapaqaylari orqali yozma savodxonlikni oshirishni davom ettirdilar.

Mashg'ulotlarning dastlabki bosqichida o'quvchilar grammatik xatolarni ko'proq qilgan bo'lsa, mashg'ulotlar davomida bu xatolar aniq kamaydi. O'quvchilarga grammatik qoidalar va imlo qoidalarini o'rgatish, ular tomonidan yozilgan matnlarni tahlil qilish, xatolarni tuzatish va mazmunni yaxshilash bo'yicha maslahatlar berildi. Mashg'ulotlar natijasida o'quvchilarning yozma ishlarida grammatik xatolar kamaydi, va ular aniq va ravon yozishni o'rganishga muvaffaq bo'ldilar.

4. O'ziga xos yondashuvlar va ijodkorlik

Chapaqaylarni yozish orqali o'quvchilar o'zlarini tanitishda ijodiy yondashuvlarni qo'lladilar. O'quvchilarning yozma ishlarida ularning shaxsiy tajribalari, tasavvurlari va fikrlari aks etdi. O'quvchilar o'zlarining yozgan chapaqaylarida o'zlarining ichki dunyosini, hayotiy qarashlarini ifodalashga intildilar. Bu jarayon, o'z navbatida, o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini namoyon qilishda samarali vositaga aylandi.

O'quvchilarning yondashuvlari turlicha bo'ldi: ba'zi o'quvchilar fantastik elementlarga, boshqalari esa hayotiy voqealarga asoslangan chapaqaylar yozdilar. Bu jarayonda o'quvchilarning o'ziga xosliklari va ijodiy qobiliyatlari ko'zga tashlandi. Ular o'z yozgan chapaqaylarida turli obrazlarni yaratishga, o'z tasavvurlarini ifodalashga harakat qilishdi. Bu ijodiy yondashuvlarning o'ziga xosligi o'quvchilarning o'zlarini erkin ifoda etishiga, o'z fikrlarini yaratishga imkon berdi.

5. Amaliy mashg'ulotlarning samarasini baholash

Amaliy mashg'ulotlarning samaradorligini baholashda o'quvchilarning yozma ishlaridagi o'zgarishlarga e'tibor qaratildi. O'quvchilarning yozgan chapaqaylarida quyidagi o'zgarishlar sezildi:

- **Yozma ifoda aniqroq bo'ldi:** O'quvchilar o'z fikrlarini aniqroq va ravon ifoda eta boshladilar. Matnlar yanada tuzilgan, izchil va muayyan bir fikrni aks ettiruvchi bo'ldi.

- **Tasviriy tilni ishlatish ko'paydi:** O'quvchilar tasviriy tilni ko'proq ishlatishga harakat qilishdi. Bu o'zgarish ularning yozma ishlarida ijodiy xususiyatlarni oshirdi.

- **Grammatik va imlo xatolari kamaydi:** O'quvchilarning yozma ishlarida grammatik va imlo xatolarining kamayishi ko'zga tashlandi. Yozish jarayonida o'quvchilarning savodxonligi ortdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarini chapaqaylarni yozishga o'rgatish metodikasi ularning yozma savodxonligini oshirish, ijodiy fikrlashni rivojlantirish va nutqni boyitishda samarali bo'ldi. O'quvchilarning yozma ishlari aniqroq, tasviriyroq va ijodiyroq bo'ldi. Bu metodikaning ta'lim jarayoniga qo'shgan hissasi katta ekanligi isbotlandi.

Takliflar

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini chapaqaylarni yozishga o'rgatishda quyidagi takliflar beriladi:

1. **Darslarni interfaol tashkil etish:** O'quvchilarning qiziqishini oshirish uchun darslarni o'yinlar, munozaralar va guruhli ishlarga asoslash.

2. **Chapaqay mavzularini tanlashda o'quvchilarning qiziqishlarini hisobga olish:** O'quvchilarning yoshiga va qiziqishlariga mos mavzularni tanlash ularning motivatsiyasini oshiradi.

3. **Yozma ishlarni muntazam ravishda tashkil etish:** O'quvchilarning yozma ko'nikmalarini rivojlantirish uchun doimiy ravishda yozma ishlar o'tkazish.

4. **O'quvchilarning ijodiy ishlarini baholashda konstruktiv yondashuv:** O'quvchilarning ijodiy ishlarini baholashda ularning yutuqlarini ta'kidlash va yaxshilanish uchun takliflar berish.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini chapaqaylarni yozishga o'rgatish metodikasi o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish, nutqni boyitish va yozma savodxonligini oshirishda katta ahamiyatga ega. Tadqiqot jarayonida o'quvchilarga yozma ishlar orqali ijodiy yondashuvni o'rgatish, nutqni aniq va ravon ifoda etish, grammatikani to'g'ri qo'llash kabi ko'nikmalarni shakllantirishga muvaffaq bo'ldik. O'quvchilarga malakali va tasviriyl tildan foydalanishni o'rgatishning natijasida ularning yozma ishlarida fikrlar aniq va muayyan shaklda ifodalandi.

Tadqiqotda o'quvchilarning yozma savodxonliklari va ijodiy qobiliyatlari aniq o'sdi. Mashg'ulotlar davomida o'quvchilar o'z hayotlarini tasvirlash, yangi tasavvurlar yaratish va o'z fikrlarini ifodalashga intildilar. Bu metodikaning samaradorligi, o'quvchilarning nutqini boyitishda va yozma savodxonligini rivojlantirishda qo'llaniladigan interfaol metodlar orqali ko'rindi.

Shu bilan birga, o'quvchilarning dastlabki yozma ishlaridagi grammatik xatolar kamaydi, va ular yozma savodxonlikda sezilarli darajada o'sish ko'rsatdi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarga individual yondashuvlar, qiziqarli va ijodiy vazifalar orqali natijalarga erishildi. Bu metodika boshlang'ich sinflarda o'qitish samaradorligini oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Aripov, A. (2012). "Boshlang'ich ta'limda yozma savodxonlikni rivojlantirish." Toshkent: O'qituvchi.
2. Davronov, T. (2015). "O'quvchilarga yozma savodxonlikni o'rgatish metodikasi." Toshkent: O'zbekiston.
3. Ismailova, N. (2017). "Chapaqaylar va ularni o'rgatish usullari." Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Karimova, D. (2018). "Boshlang'ich sinfda yozuv malakalarini shakllantirish." Samarqand: Navro'z.
5. Mamatov, R. (2014). "Yozma ishlar orqali nutqni rivojlantirish." Toshkent: Ta'lim.
6. Mahmudov, B. (2016). "Boshlang'ich ta'lim metodikasi." Toshkent: Xalq ta'limi.
7. Mirzaev, S. (2020). "Boshlang'ich ta'limda kreativ fikrlashni rivojlantirish." Toshkent: O'zbekiston.
8. Safarov, A. (2019). "Yozma savodxonlikni oshirish metodikasi." Toshkent: O'qituvchi.
9. Tursunov, J. (2017). "Boshlang'ich sinfda yozma ishlar o'rgatish." Toshkent: O'zbekiston.
10. Xusanova, M. (2018). "Chapaqay yozish va uning ta'limda roli." Toshkent: O'qituvchi.
11. Yunusov, O. (2015). "Boshlang'ich ta'limda ijodiy yondashuvlar." Toshkent: O'zbekiston.
12. Zaynidinov, A. (2013). "Boshlang'ich sinflarda yozish malakalarini oshirish." Toshkent: Fan va texnologiya.